

Prezentacja Raportu

„Polska wieś 2022. Raport o stanie wsi”

15 czerwca 2022 r. godz. 11.00

Notatka prasowa

„Polska wieś 2022. Raport o stanie wsi”

Wydawca: Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa i Wydawnictwo Naukowe Scholar
Prezentacja raportu w Pałacu Staszica w Warszawie, Sala Lustrzana, 15 czerwca 2022, godz. 11.00

Jak zrozumieć i opisać wieś? To duże wyzwanie dla specjalistów zaangażowanych w przygotowanie interdyscyplinarnej publikacji o bardzo złożonych zjawiskach zachodzących na polskiej wsi. W Pałacu Staszica w Warszawie, 15 czerwca 2022 roku zaprezentowano „Raport o stanie wsi. Polska Wieś 2022”. To już dwunasta edycja, tego cenionego i często cytowanego wydawnictwa, ukazującego się systematycznie, co dwa lata, od roku 2000, kiedy to opublikowano *Polska Wieś 2000. Raport o stanie wsi*.

Gdy dwa lata temu prezentowaliśmy poprzedni raport, byliśmy świadomi niezwykłości sytuacji u progu pandemii. Po dwóch latach oddajemy do rąk Czytelników kolejne wydanie Raportu. Polska wieś 2022 to krajobraz po pandemii wywołanej wirusem COVID-19 i **u progu kolejnej wielkiej zmiany wywołanej okrutną agresją Rosji w Ukrainie**. Teksty pisane były przed wybuchem wojny, ale już wiemy, że wywołuje ona na polskiej wsi głębokie zmiany. Ze skutkami pandemii wieś poradziła sobie, chyba lepiej niż miasto. Jak będzie ze skutkami wojny, to dopiero czas pokaże. Już dzisiaj możemy przewidywać np. perturbacje na wiejskim rynku pracy.

To już **dwunaste wydanie raportu**, przygotowane i sfinansowane przez Fundację na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (FDPA). Raporty są publikowane co dwa lata przez cenione Wydawnictwo Naukowe Scholar. Celem fundatora i redaktorów raportu jest przygotowywanie stosunkowo kompleksowej, interdyscyplinarnej publikacji, upowszechniającej wiedzę o rozwoju polskiej wsi. Raport jest opracowany przez grono kompetentnych i znanych badaczy, którzy zgodzili się podjąć trudnego zadania, prezentacji złożonej problematyki w sposób możliwie przystępny i zrozumiały.

Prof. Jerzy Wilkin, inicjator i redaktor naukowy od dawna głosi tezę, że **obszary wiejskie należą do całego społeczeństwa i wszyscy jesteśmy ich interesariuszami**. Jeśli tak, to **ochrona wsi i jej rozwój powinny być naszym wspólnym zadaniem**. Nasze raporty mają charakter autorski i interdyscyplinarny. W obecnym wydaniu raportu składającym się z 11 rozdziałów poza stałymi obszarami analiz, zawarliśmy rozdziały specjalne poświęcone takim tematom, jak przegląd różnych definicji wsi i kryteriów wiejskości, Europejski Zielony Ład, zjawisko biedy i wykluczenia czy problematyka tożsamości krajobrazowej i przestrzennej wsi.

Tegoroczna publikacja zawiera tłumaczenie na język angielski pierwszego rozdziału będącego swego rodzaju syntezą całości. Raport jest bezpłatnie dostępny na stronach internetowych Fundacji na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (FDPA), która wspiera i finansuje to wyjątkowe przedsięwzięcie badawcze od samego początku.

W najnowszym raporcie próbujemy pomóc zrozumieć, czym jest współczesna wieś. Aktualizujemy odpowiedzi m.in. na pytania: **Jakie są trendy demograficzne, ekonomiczne i społeczne na obszarach wiejskich? Co dzieje się na wsi i jak zmienia się sytuacja w naszym rolnictwie? Jak członkostwo w UE zmieniło polską wieś? Jakie są wybory polityczne mieszkańców wsi?** Poruszamy tematy związane z Europejskim Zielonym Ładem i jego możliwymi konsekwencjami dla wsi i rolnictwa w Polsce. **Podejmujemy niezwykle istotną kwestię przestrzeni i architektury wiejskiej, których walory nie zawsze doceniamy, a o ich ochronę rzadko potrafimy należycie zadbać**. Te i inne ważne kwestie sprawiają, że raport jest znaczącym impulsem w debacie o przemianach polskiej wsi i rolnictwa.

Pierwszy rozdział jest wprowadzeniem do treści całości opracowania i jej swoistą syntezą. Prof. Jerzy Wilkin napisał go, jako spójną całość, ale w sposób zachęcający Czytelnika do przeczytania pełnej wersji, a także do sięgnięcia do poprzednich wydań dostępnych na stronach FDPA <https://www.fdpa.org.pl/6,bi-blioteka>.

W kolejnych rozdziałach raportu „Polska wieś 2022” specjaliści różnych dyscyplin nauk społecznych, prezentują najważniejsze zjawiska zachodzące na obszarach wiejskich w Polsce, zaś niniejszy materiał jest syntezą najważniejszych wniosków sformułowanych na podstawie bogatego materiału analitycznego prezentowanego w raporcie. W tegorocznym raporcie problematyce dotyczącej poziomu życia, zróżnicowania dochodów i zakresu ubóstwa na wsi poświęciliśmy dużo uwagi i dwa odrębne rozdziały.

1. Obecnie mamy w naszym kraju 43 122 wsie, z których większość znajduje się w gminach wiejskich – 29 368, a jedynie 13 754 w gminach miejsko-wiejskich.
2. Zgodnie z polskim prawem, za wieś uznaje się „jednostkę osadniczą o zwartej lub rozproszonej zabudowie i istniejących funkcjach rolniczych lub związanych z nimi usługowych lub turystycznych nieposiadającą praw miejskich lub statusu miasta”. Urbanizowanie się wsi sprawia, że **dychotomiczny podział na miasto i wieś staje się coraz bardziej anachroniczny, a rosnąca różnorodność sprawia, że dotychczasowe proste podejście do podziału czy charakterystyki wsi przestaje odpowiadać rzeczywistości**.
3. Prof. Monika Stanny i Łukasz Komorowski potwierdzają, że **wieś się starzeje, od 2020 r. liczba osób w wieku poprodukcyjnym będzie na wsi już stale większa niż ludności w wieku przedprodukcyjnym**. Spada liczba urodzeń, chociaż na wsi spadek ten jest nieco słabszy, aniżeli w mieście. Urodzenia pozamałżeńskie stanowią na wsi około 20% wszystkich urodzeń, a w mieście zbliżają się do 30%.
4. Od 2020 r. **kluczowym czynnikiem wzrostu liczby zgonów jest pandemia COVID-19** wywołana wirusem SARS-CoV-2. Liczba zgonów w porównaniu z 2019 r. zwiększyła się na wsi ze 156,5 tys. do 182 tys. i w mieście z 253,2 tys. do 295,4 tys. (czyli o 16,3% i 16,7%).

5. Mieszkańców wsi przybywa skutkiem migracji, a ta w wyniku COVID 19 w 2020 jeszcze przyspieszyła. Przemieszczenia mają zróżnicowany rozkład, **60% gmin ma ujemne saldo migracji i tylko 40% gmin ma saldo dodatnie**. Wiele podmiejskich wsi przekształca się w osiedla rezydencjalne ludności przybywającej z centrum miast.
6. Jak zwraca uwagę dr Barbara Fedyszak-Radziejowska, coraz mniejsze znaczenie we wzajemnym postrzeganiu się, mają nasycone emocjami stereotypy porządkujące rzeczywistość społeczną, zgodnie z popularnym określeniem „awans ze wsi do miasta”. **Sposób życia mieszkańców wsi i miast nie różni się tak bardzo**, jak w przeszłości. Czyta – często – książki swoim dzieciom 21% Polaków, 22% mieszkańców wsi, 21% rolników, 20% pracujących na własny rachunek oraz 19% mieszkańców największych i 18% średnich miast.
7. Mieszkańcy wsi (64%) oraz mieszkańcy średnich miast (65%) nieco rzadziej wyrażają poparcie dla demokracji, niż mieszkańcy największych miast (85%). Podobnie rolnicy (58%) akceptują przewagę demokracji nad innymi formami rządów nieco rzadziej, niż robotnicy wykwalifikowani (61%).
8. **Jesteśmy zdecydowanymi zwolennikami obecności Polski w UE**, jakkolwiek część naszych rodaków niepokoi się o realne możliwości współkształtowania decyzji i działań UE. W 2019 r. poparcie polskiego społeczeństwa (91%) dla członkostwa Polski w Unii Europejskiej było wyraźnie wyższe niż w latach 2003–2017. Także **zdecydowana większość mieszkańców wsi (90%) i rolników (88%) popierała nasze członkostwo w UE. Sektor rolny sam w sobie nie słabnie, ale sektory pozarolnicze odnotowują szybsze tempo wzrostu, więc udział rolnictwa w tworzeniu PKB zmniejsza się i wynosi obecnie ok. 2,5%**. Bezwzględna liczba pracujących w rolnictwie wg. GUS od dłuższego czasu pozostaje w zasadzie niezmienna. W 2020 r. pracowało w nim 2140,8 tys. osób, co stanowi około 14% pracujących ogółem.
9. W 2020 r. utrzymała się notowana od wielu lat tendencja spadku liczby gospodarstw rolnych przy jednoczesnym relatywnie niewielkim wzroście ich średniej powierzchni z 9,8 UR w 2010 r. do 11,1 UR w 2020 r. W tym okresie ubyło ok. 192 tys. (niemal 13%) gospodarstw.
10. Jak twierdzą profesorowie Agnieszka Baer-Nawrocka i Walenty Poczta, **rzeczywiste możliwości produkcyjne oraz konkurencyjne rolnictwa zależą w dużym stopniu od struktury agrarnej**. Ona też warunkuje w znacznej mierze możliwości implementacji nowoczesnych rozwiązań technologicznych, niezbędnych do realizacji planowanych zmian w ramach Europejskiego Zielonego Ładu.
11. **Poprzez różnorodne inicjatywy realizowane w programie LEADER osiągnięto poprawę kapitału społecznego** na obszarach wiejskich.
12. Jak dotychczas, tak potrzebne w Polsce instrumenty wsparcia pozarolniczego rozwoju obszarów wiejskich miały relatywnie niski udział w kolejnych budżetach WPR. Jak pisze dr Mirosław Drygas, **polityka krajowa w zbyt małym stopniu pozwalała zapłacić istniejącą lukę finansową i zmniejszać rozwojowe dystanse obszarów wiejskich do miast i terenów podmiejskich**.
13. **Osiągnięcie neutralności klimatycznej w sektorze rolno-spożywczym jest możliwe jedynie przy wdrożeniu równoczesnych działań zarówno po stronie produkcji, jak i konsumpcji (podaży i popytu), zgodnie z zasadami gospodarki o obiegu zamkniętym. Realizacja Europejskiego Zielonego Ładu będzie miała powszechny, rewolucyjny wpływ na funkcjonowanie EU, w tym rolnictwa**.
14. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej przyczyniło się do znaczącego zwiększenia dochodów rolników – większego aniżeli innych grup społeczno-ekonomicznych. W latach 2002–2021 z funduszy WPR, za pośrednictwem Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, do beneficjentów trafiło 386,9 mld zł. Gospodarstwa domowe rolników stanowią około 8% gospodarstw domowych na wsi (2,7% w kraju).
15. Profesorowie Barbara Chmielewska i Józef Zegar zwracają uwagę, że rolnicy – ściślej: **gospodarstwa domowe utrzymujące się głównie z pracy we własnym gospodarstwie rolnym – nie są już grupą, która zaniża dochody mieszkańców wsi**. W latach 2010–2020 udział dochodów z pracy najmniejszej w ogólnych dochodach mieszkańców wsi wzrósł z 46% do 49%, dochodów z tytułu świadczeń społecznych z 29% do 32%, a udział dochodów z działalności rolniczej obniżył się z 13% do niecałych 10%.
16. **Ubóstwo wiejskie ma inny charakter niż miejskie** – pierwsze zwykle wiąże się z ograniczonym zaspokojeniem potrzeb kulturalnych i oświatowych, z zakresem spędzania czasu wolnego, czy z ograniczonymi możliwościami komunikacyjnymi, drugie zaś z potrzebami mieszkaniowymi i realizacją potrzeb bieżących. W ciągu ostatnich trzech lat ubóstwo na wsi nieznacznie rosło.
17. Na wsi mieszka obecnie ponad 40% polskiego społeczeństwa i jest to potencjalnie bardzo ważny elektorat, o który zabiegają wszystkie partie polityczne. Od dawna głosimy tezę, że partia, która wygrywa wybory na wsi, wygrywa je także w kraju. Jak pisze prof. Jerzy Bartkowski, **na wsi i w grupie rolników dominuje poparcie dla PiS, i to znacząco. Właściwie żadna z partii opozycyjnych ani też Konfederacja na tym obszarze nie przekracza 10%. Jednakże, w 2021 r. poparcie zarówno rolników, jak i mieszkańców wsi dla PiS wyraźnie zmniejszyło się**.
18. Współczesny rozwój wsi, w znacznym stopniu determinowany przez europejską politykę rolną, procesy integracyjne i osiągnięcia technologiczne, jest dla wielu wsi szansą na podniesienie poziomu gospodarczego, ale jednocześnie budzi **uzasadnione obawy o utratę ich tożsamości krajobrazowej oraz zacieranie lokalnej specyfiki**. Jak zwraca uwagę prof. Elżbieta Raszeja, **kluczową kwestią pozostaje nie tylko odczytanie procesu historycznego, który ukształtował krajobraz w przeszłości, ale też zrozumienie procesów kształtujących go obecnie**.

Zespół autorów: Agnieszka Baer-Nawrocka, Jerzy Bartkowski, Barbara Chmielewska, Mirosław Drygas, Barbara Fedyszak-Radziejowska, Andrzej Hałasiewicz, Sławomir Kalinowski, Łukasz Komorowski, Renata Marks-Bielska, Walenty Poczta, Elżbieta Raszeja, Monika Stanny, Barbara Wieliczko, Jerzy Wilkin, Paweł Wiśniewski, Józef Stanisław Zegar. Recenzent naukowy: prof. dr hab. Marek Kłodziński

Kontakt z redaktorami naukowymi dla mediów: polskawies@fdpa.org.pl

Wcześniejsze edycje raportu do pobrania ze strony www.fdpa.org.pl/5,biblioteka